

jevod prikazani su tako da je na lijevoj strani prikazan transkribirani tekst na talijanskom jeziku, a na desnoj se strani, usporedno s talijanskim, nalazi prijevod na hrvatski jezik. I talijanski i hrvatski tekst popraćeni su oznakama folijacije rukopisa te brojnim bilješkama koje olakšavaju razumijevanje samoga Statuta.

Na kraju knjige priložena su „Kazala glava“ (509–543), koja su sačinili Jakov Jelinčić i Nella Lonza i koja se sastoje od „Stvarnoga kazala“ (511–537), „Kazala mjesta“ (539), „Kazala osoba“ (541) te „Kazala svetih imena“ (543). Nakon kazala slijedi „Sažetak“ (545–565) preveden na pet jezika – engleski, njemački, francuski, slovenski i ruski. Knjiga završava bogatim i iscrpnim popisom izvora i literature (567–574).

Da su Jakov Jelinčić i Nella Lonza „uigran tim“, vrhunski stručnjaci i poznavatelji istarske, a i šire statutarne problematike, vidi se (i potvrđuje) i ovim objavljivanjem Vodnjanskoga statuta. K tome još potpomognuti i upotpunjeni znalačkim perom povjesničara Miroslava Bertoše, priredili su i objavili djelo koje opravdano zaslužuje pozornost javnosti. Transkripcija i prijevod Vodnjanskoga statuta iz 1492. zasigurno će koristiti širokom krugu čitateljstva – od onih „laika“ znatiželjnih informacija o prošlosti grada i kraja u kojem žive do stručnjaka i znanstvenika kojima će objavljeni Statut biti dragocjen izvor mnogih vrijednih podataka za njihova istraživanja.

Maja Cerić

Flavio Bonin, *Piranske solne pogodbe (1375 – 1782)*,

Viri, št. 33, Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2011., 175 str.

Arhivsko društvo Slovenije već tri desetljeća u sklopu zbirke „Viri“ objavljuje vrijedne povijesne izvore. Broj 33 iz 2011. posvećen je solnoj djelatnosti u Piranu u vrijeme Mletačke Republike. Autor je djela Flavio Bonin, muzejski savjetnik i odnedavni ravnatelj piranskoga Pomorskog muzeja „Sergej Mašera“.

Piranska priča o iskorištavanju soli strukturirana je u 14 poglavlja. U „Pregovoru“ (7) i „Uvodu“ (8–9) autor sagledava korištenje soli – „bijeloga zlata“ prošlosti – od najstarijih vremena do danas. Ističe kako interes za sol značajno opada s tehničkim napretkom 19. stoljeća. Dok se 90 posto proi-

zvedene soli do konca 18. stoljeća rabilo za prehranu, sto godina poslije taj se udio drastično smanjio na 10 do 20. Na uvodnim stranicama čitatelj dobiva i osnovne informacije o načinu dobivanja soli, vrstama, kvaliteti i slično.

Poglavlje naslovljeno „Sistem pridobivanja soli na zgornjem Jadranu“ (9-10) sadrži pregled iskorištavanja solnoga bogatstva od antike do danas. Solane su građene u plitkim morskim zaljevima. Njihovo postojanje dokumentirano je u 10. stoljeću i na gornjem Jadranu: Chioggia, Pag, Torcello, Comacchio, Cervia. Na Sredozemlju postoje dva tradicionalna sustava dobivanja soli iz morske vode: u područjima s manje padalina (sjeverna Afrika, Grčka, jug Italije, Sicilija i Sardinija) sol se vadi jednom do tri puta godišnje, a na prostoru s više padalina (sjeverni i srednji Jadran) svakodnevno ili barem svaka dva do tri dana. Lokalna mikroklima činila je i čini razlike u iskorištavanju soli unutar ovih dvaju sustava.

Poviješću piranskoga iskorištavanja solnoga bogatstva za vrijeme Mletačke Republike autor se pozabavio u 4. poglavlju „Piranske soline v obdobju Beneške Republike“ (10-22). U ranom srednjem vijeku mletačko se gospodarstvo temeljilo na ribarstvu te proizvodnji i trgovini solju. Na području Istre značajnije su solane postojale oko sjeverozapadnih gradova Izole, Kopra i Pirana. Najveće su bile one piranske. Kako je proizvodnja soli u Piranu bila jedna od glavnih gospodarskih djelatnosti komune, prvi piranski statut sadrži članke o reguliranju iskorištavanja solnoga bogatstva. Prema statutu iz 1274. (devet godina prije uspostave mletačke vlasti nad Piranom) komuna je od solane dobivala sedminu, a vlasnik solane trećinu od proizvedene soli. Solane su nadzirali podestat komune, suci i sindici. Kada je Piran došao u okrilje Krilatoga Lava (1283.), postojalo je oko 1200 solnih bazena (*kavedini*). Vlasnici solana bili su najčešće pripadnici mjesnoga patricijata. U drugoj polovici 14. stoljeća došlo je do poboljšanja solana u Piranu uz pomoć paških majstora. U izvorima se spominje uređivanje solana i iskorištavanje soli *ad consuetudinis Pagi*. Od tada je piranska sol bila čišća. Mletačka Republika je imala monopol nad proizvodnjom i prodajom soli na područjima u njezinu sastavu te je s lokalnim komunama sklapala petogodišnje ili desetogodišnje ugovore (*Mercati di Sali, Capitoli*) kojima su uređena sva pitanja vezana uza solane. Autor donosi i prijepis najstarijega ugovora o soli između piranskoga Kolegija dvadesetorice za sol i mletačkoga magistrata za sol iz 1375. godine. Ugovori o soli čuvaju se u piranskoj podružnici Pokrajinskoga arhiva Koper. Okosnicu ugovora činili su cijena i

količina proizvedene soli. Nadzor nad proizvodnjom, skladištenjem i prodajom na lokalnoj razini obavljala su dva, često međusobno suprotstavljena, tijela: pisar za sol (predstavnik Mletačke Republike) i nadzornik iz redova *resonata* kao predstavnik komune i vlasnika solana. Sustavni podaci o količini proizvedene soli u piranskim solanama sačuvani su za razdoblje od 1637. do 1685. i za razdoblje tridesetih godina 18. stoljeća. Autor ističe kako se gradivo za ostala razdoblja, kao i za solane u Kopru i Izoli, vjerojatno čuva u mletačkome Arhivu (*Archivio di Stato*), no do danas nije evidentirano. Troškovi održavanja solana bili su značajni. Primjerice, vlasnik je za modij proizvedene soli 1725. dobio 14,1 lira, a trošak održavanja jednoga solnog fonda po modiju soli iznosio je 8,95 lira te je vlasniku za modij soli ostalo 5,15 lira. Za sigurnost solana bili su zaduženi čuvari koji bi dobili kuću i lađu kojom su ophodili kanalima ispred solana. Najvažniji je bio čuvar ušća Dragonje. Sol se svakodnevno morala prevoziti u javno skladište. Piranska komuna ih je na početku 18. stoljeća imala devet. Zbog niskih otkupnih cijena soli koje je Republika nametala, Piranci su pribjegavali krijumčarenju kako bi povećali dobit. Najčešće se iz Pirana sol krijumčarila u Furlaniju, što su mletačke vlasti pokušavale spriječiti.

Središnji dio knjige donosi transkripciju izvora (ugovora o soli), većina kojih se čuva u fondu „Solni konzorcij Piran“ (SI PAK PI 225) piranske podružnice Pokrajinskoga arhiva Koper. Autor daje osnovne podatke o ispravama: veličinu, materijal na kojem su pisane, jezik i kratice te načela kojih se držao kod transkripcije.

Šesto poglavlje, „Prepisi piranskih solnih pogodbi“, (25-168) sadrži prijepise 23 ugovora o iskorištavanju solana sklopljena između Mletačke Republike i piranske komune od 1375. do 1782. godine. Prijepise koparskih, paških i miljskih ugovora iz ranih osamdesetih godina 18. stoljeća autor donosi u sedmom poglavlju (122-148). Transkribirani su i pravilnici o mjerama za sol iz Istre i Paga (8. poglavlje, 148-154), ugovori o prodaji piranske i koparske soli u Dalmaciju iz prve polovice 18. stoljeća (9. poglavlje, 154-160) te pravilnik o prijevozu piranske soli iz solarskih kuća u javna skladišta (10. poglavlje, 160-168).

Na kraju su popis korištenih kratica (169), popis izvora i literature (169-170) te kazalo osobnih imena (171-174) i kazalo mjesta (174-175).

Prijepisom i sistematizacijom ovih izvora, kao i uvodnom studijom o povijesti bavljenja solju piranskoga življa, Flavio Bonin je napravio vrijedan

priručnik i nezaobilazno pomagalo za istraživanje gospodarske povijesti sjeverozapadne Istre te odnosa između Mletačke Republike i njezinih teritorija u Istri i Dalmaciji u kasnom srednjem i ranom novom vijeku.

Danijela Doblanić

Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka. Nasilje i ilegitimnost u (izvan)bračnim vezama na području Porečke biskupije u prvoj polovici 17. stoljeća*, Zagreb: Srednja Europa, 2012., 312 str.

Prije nekoliko je godina izdavačka kuća Srednja Europa počela s objavljivanjem izvrsnih doktorskih disertacija obranjenih na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Doktorski rad Marije Mogorović Crljenko jedan je od onih koji je prerastao u knjigu atraktivnoga naslova. Temeljni izvori za istraživanje braka bili su crkveni procesi vođeni na porečkom biskupijskom sudu. Kroz njih je na tristotinjak stranica u sedam poglavlja autorica dala uvid u praksu sklapanja braka, tamniju stranu braka i izvanbračnih odnosa, bračne sporove i konkubinat. Osim toga, dala je temeljit uvid u postojeću historiografiju vezanu za rečenu tematiku.

Problematiku kojom se pozabavila u knjizi najavila je u „Uvodu“ (11-38). Uputila je na dosadašnja istraživanja bračne problematike, kako za istarsko, tako i za okolna područja, ponajviše Italiju. Upozorila je na bračne sporove kao važne, dosad prilično zanemarivane povijesne izvore, navela je najvažnije pojmove i probleme vezane za njih. Na uvodnim stranicama pisala je i o problematici crkvene koncepcije braka.

Drugo je poglavlje, „Sklapanje braka“ (39-179), autorica koncipirala kroz četiri manja poglavlja: „Predtridentinski brak“, „Tridentski koncil i dekret *Tametsi*“, „Ženidbeni oprosti i dozvole za vjenčanje“ te „Otmice“. Tridentski koncil bio je prijeloman događaj kad je riječ o načinima i okolnostima sklapanja braka. Prije Koncila su zaruke uz darove, koji su bili svojevrsno jamstvo za dano obećanje, bile važnije od samoga sklapanja braka. Njihov značaj potvrđuje i činjenica da je razvrgavanje u pravilu završavalo na sudu. Ipak, one nisu značile nužan ulazak u brak. U predtridentinskom razdoblju sporazum je stvarao brak, a nakon njega sakrament je taj sporazum učinio valjanim uz javnu ceremoniju i prethodne najave na misnim slavljinama. U